

Світові інтеграційні процеси: сучасне слово української науки

Андрій КУДРЯЧЕНКО,
директор «Державної
установи Інститут всесвітньої
історії НАН України», доктор
історичних наук, професор

Побачила світ значуща книга міжнародного колективу провідних політологів, дипломатів та істориків «Світові інтеграційні процеси в умовах трансформації міжнародних систем», підготовлена у стінах Дипломатичної академії України й опублікована під грифом МОНУ.

У навчальному посібнику розкрито теоретичні засади світових інтеграційних процесів сучасності, розглянуто історичні передумови та витоки інтеграції, проаналізовано різноманітні та різнопланові об'єднавчі процеси, подано поглиблену порівняльну характеристику інтеграційних об'єднань у географічних регіонах світу: Європейського, Американського, Азійського й Африканського континентів.

Особливу увагу автори книги, спираючись на широке коло документів щодо інтеграційного досві-

ду інших цивілізацій, поділили географічним, політичним, дипломатичним та економічним факторам зовнішньополітичних устремлінь України.

Авторський колектив, очолюваний Віце-прем'єр-міністром України К. Грищенком, нараховує понад двадцять учасників: дипломатів МЗС України, учених НАНУ, викладачів Дипломатичної академії України та Дипломатичної академії МЗС Росії, Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка та інших провідних університетів нашої країни.

З виходом такого високоякісного підручника можна привітати і його рецензентів: професорів Михайла Кірсенка, Валерія Бебика, Віктора Матвієнка.

Світові інтеграційні процеси, про які написано цю книгу, є невід'ємною складовою процесу глобалізації, що формують міжнародні відносини, змінюють міждержавні конфігурації, утворюють нові союзи держав і визначають стратегічних партнерів. Фактично світові інтеграційні процеси корелюють світ міжнародних відносин.

За діалектичною концепцією світового розвитку суверенні держави утворюють логічний ланцюг взаємодії, взаємозалежності, протистояння та можливого взаємознищення. Вони перебувають у постійному русі – зіштовхуються, конфліктують, «розлучаються», розпадаються на дрібні продер-

жавні утворення або зливаються в єдине ціле об'єднавчої наддержавності. Така неусталеність світового порядку породжує низку проблем для нових держав, кинутих у вир міжнародних подій об'єктивними факторами.

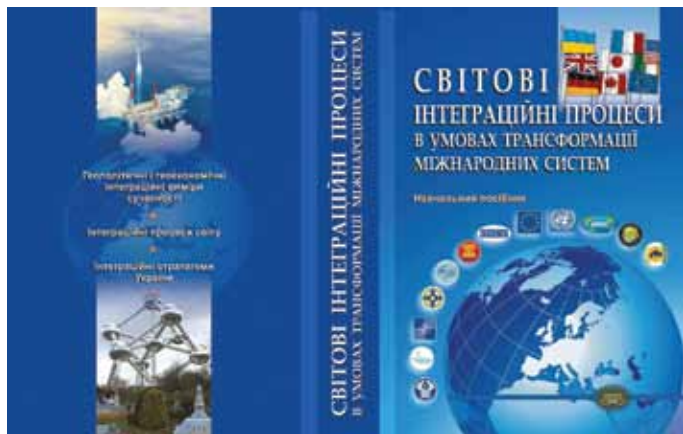
Інтеграція є велінням часу. Інтеграційні процеси охопили всі куточки Земної кулі. Разом із тим інтеграційні угруповання розвиваються досить нерівномірно, створюють різноманітні форми, відрізняються диференційним рівнем інтеграції. Цю різноманітність ми бачимо в ЄС і МЕРКОСУР, НАТО й ОДКБ, АСЕАН і РІО, Союзній державі Росії та Білорусі й ГУАМ тощо.

Найпривабливішим досвідом користується інтеграція Західної Європи, учасники якої одними з перших на континенті віднайшли й апробували ефективні економічні, політичні та правові рішення; застосували нові форми та втілили новий зміст реформ. Для західноєвропейської інтеграції характерні стійкість розвитку, динамізм. Економічна, а поволі – політична й безпекова інтеграція реалізуються в межах Європейського Союзу. Інтеграційні зачатки спостерігаємо й у межах СНД тощо.

Інтеграційними процесами охоплено весь світ, оскільки лише інтеграційні важелі можуть гарантувати безпеку суб'єктам міжнародного права, здатні захистити від необгрунтованого втручання, надати відповідну допомогу й

підтримку в подальшому розвитку. Зазначені процеси реалізуються через різноманітні форми стратегічного партнерства, поглиблених зон вільної торгівлі, інтеграційних сфер міжнародних організацій безпеки та співробітництва, суто військових об'єднань, що гарантують захист через просту й водночас складну формулу «всі за одного й один – за всіх»; а також через економічні інтеграційні важелі взаємозалежності. У цих сплетіннях складних міжнародних зобов'язань гідне місце посідає Україна.

Які ж питання розглянуто в посібнику? Перший розділ охоплює теоретичні засади інтеграційних процесів: питання теорії та практики, інтеграційні школи та моделі, глобальні проблеми екології тощо. Моделі та механізми реалізації заданих проектів подано у другому, найширшому, розділі книги. У ньому читач ознайомиться з питаннями реалізації інтеграційного проекту Європейського Союзу, становлення системи безпеки європейської інтеграції, кризи інтегрованої Європи, проблемами міграції, європейськими субрегіональними інтеграційними проектами, серед них – об'єднаннями країн Північної Європи. Особливу увагу автори приділили інтеграційним складовим США та Європи, зарубіжній допомозі в системі інтеграційних пріоритетів США; питанням інтеграційних регіональних і субрегіональних проектів

СНД, інтеграції країн Середньої Азії, регіональної інтеграції в Латинській Америці та Карибському басейні, інтеграції країн АСЕАН в умовах глобалізації, Російської Федерації в інтеграційних процесах АТР, інтеграційним процесам на Близькому Сході й Арабському Магрибу.

Про інтеграційні стратегії України читач дізнається з третього розділу посібника, у якому йдеться про європейську парадигму нашої країни: від Київської Русі до початку ХХ ст., про неможливість будувати європейський інтегральний феномен без України, про співробітництво нашої держави з Північноатлантичним Альянсом, про зовнішньополітичні виклики Україні та її діяльність у європейських структурах безпеки та співробітництва.

Автори посібника зазначають, що складні процеси інтегрування світового простору породжують проблему відсутності відповіді на запитання про характер політичної системи світу, що формується. Для неї вже зараз є характерним просування до єдиного цілого, уніфікованої світової спільноти, глобальна хвиля демократизації, якісно нова світова економіка, радикальна деміліта-

ризація, зміни векторів застосування сили, поява нових, недержавних суб'єктів світової політики, інтернаціоналізація духовної сфери життєдіяльності людства тощо. І все це відбувається на глобальному рівні. Водночас на регіональному рівні спостерігаємо загострення протиріч, розпад імперій, локальні війни, конфесійне протистояння, релігійне неприйняття, розмивання ідентичностей і таке небезпечне явище, як війна цивілізацій.

Різноманітність сьогодення ускладнюється поглибленням нових процесів, що набирають сили. З одного боку, тяжіння до силових центрів через інтеграційні важелі, що могли б забезпечити системі міжнародних відносин стабільність і врівноваженість (у тому числі й через розмивання суверенітету окремих суб'єктів), а з іншого – тривалість процесу множення суверенних держав і продержавних утворень. Негативні приклади щодо спроби відігравати роль основного розпорядника на світовій арені, що у різні історичні епохи нам продемонстрували деякі державні формування – Священна Римська імперія, Радянський Союз, фашистська Німеч-

чина тощо, – схиляють теоретичну думку до висновку про неусталеність сьогодення та невизначеність майбутнього. Міжнародна стабільність і рівновага могли б бути досягнуті, за деякими припущеннями, тільки за умови формування поліцентричності світу, тобто появи не одного, а кількох центрів сили.

Однак, незважаючи на глибокі перемини всієї системи міжнародного буття, основними елементами міжнародних відносин поки що залишаються суверенні держави, які повинні здійснювати на своїй території всю повноту законодавчої, судової та виконавчої влади. У таких умовах реалізація політичних завдань України, як і більшості країн, що розвиваються, залежить не тільки від внутрішнього стану та здатності пристосуватися до оновленої системи міжнародних відносин, а й від спроможності гарантів міжнародного миру забезпечити стабільність і партнерство всіх держав світу незалежно від їхнього рівня розвитку та військового потенціалу. Адекватне поєднання суверенних засад держави та наднаціональних елементів міжнародних структур є однією з кардинальних передумов реалізації Україною зовнішньополітичних завдань.

З огляду на зазначене для протистояння сучасним загрозам і подолання наявних перешкод, на думку авторів, необхідно шукати додаткові важелі розвитку, якими нам уявляються зовнішньополітичні механізми та засоби. Найефективнішим механізмом захисту серед них, як свідчить практика, є

інтеграція. Однак інтеграційні важелі можуть бути ефективними тільки за умови демократизації українського суспільства, а втім і держави. Демократизація за європейськими нормами передбачає глибоку реструктуризацію законодавчої та судової систем, проведення економічних і соціальних реформ, але перш за все – реалізацію та зміцнення системи захисту прав і свобод людини.

Зовнішньополітичну реалізацію України необхідно здійснювати, спираючись на триєдність інтересів людини, суспільства та держави, оскільки дотримання прав людини як аксіома і провідна цінність забезпечуватиме безпеку суспільству, державі та міждержавному спілкуванню.

Водночас завершення глобальної ідеологічної боротьби між двома світовими устроями дало змогу по-новому поглянути на домінуючі у світі духовні цінності, співвідношення між правами окремої людини та благополуччям суспільства, національними і глобальними ідеями. Одними з перших на порядку денному розвитку суспільства перебувають завдання морального ренесансу. Важливе значення мають результати формування національного стрижня – національної ідеї, що поєднує специфічні та загальнолюдські цінності. Цей процес відбувається по суті в усіх посткомуністичних суспільствах, і в Україні також. Можна передбачити, що в подальшому саме духовний розквіт держави визначатиме її місце та роль у світовій спільноті, а в другу чергу – матеріальне благопо-

луччя та військова міць. Ці та інші відповіді на поставлені запитання Ви, шанований читачу, знайдете в рецензованій книзі.

Робота реалізована за науковою редакцією доктора політичних наук, професора Людмили Чекаленко та за відповідальною редакцією професора Наталії Татаренко. Ця багатогранна книга посіла достойне місце серед провідних видань України. Вона стане в нагоді не лише студентам і викладачам, а й усім читачам, які вболівають за безпеку, суверенітет і майбутнє України.

TO THE READER

Integration processes that have encompassed the whole world are formed and determined the foreign policy of the states and of transition countries such as Ukraine,

in particular.

Involvement in modern integration processes would be impossible without a thorough study of this phenomenon in other world regions and adaption of their experience to national conditions.

European focus of Ukraine opens up broad prospects for economic development, social and intellectual progress, strengthening of the international position of the state and for cooperation with the developed countries of the continent. European advancement of Ukraine is legally defined as a key foreign policy priority and the strategic goal of the country.

The policy of modern Ukraine as a sovereign European state is based on generally accepted democratic principles of international law, protection of

human rights, society and state, as well as on European values. Therefore, Ukraine shall take advantage of the experience of integration gained around the globe. Ukraine's aspirations for full-scale integration into European structures specified in a number of government instruments are seen as practical support for united and stable Europe. Participation in the formation of European economic, political, legal and security space is a strategic objective of the Ukrainian state.

The objective of the manual is to provide students with fundamental knowledge of the origins of integration, development of global integration processes, the European character of the Ukrainian statehood and its euro-integration specifics.

The source base of the

manual comprises a wide range of instruments relating to the formation and deepening of integration processes in the world and, in particular, the European contribution into the establishment and development of Ukrainian statehood. Proceeding from the integration experience of other regions of the world the authors have presented a profound overview of civilizational, geographical, political, diplomatic and economic factors of Ukraine's European aspirations; proved the inevitability of its joining, as a fully-fledged member, the European political and economic space. The manual highlights the challenges facing Ukraine and determining the necessity of its European choice.

*Vice-Prime Minister of
Ukraine
K. Gryshchenko*

Щорічник «Зовнішня політика України – 2012»

Інститут зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС представляє сьоме видання щорічника «Зовнішня політика України: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети». Щорічник призначений для широкого кола читачів з вітчизняного дипломатичного корпусу,

Важливим науковим доробком у сфері міжнародних відносин стало чергове видання щорічника «Зовнішня політика України – 2012: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети» (україномовне видання, творчий колектив, під редакцією д. політ. н. проф. Перепелиці Г.М.), 2013. – 304 с.

посольств України за кордоном та іноземних представництв в Україні, міжнародних організацій та аналітичних центрів, а також для тих, хто цікавиться сьогоденням і перспективою розвитку зовнішньої політики України.

Мета щорічника – дати комплексний аналіз зовнішньої політики України, ключових тенденцій, властивих їй упродовж минулого року, та викласти прогнозні сценарії їх розвитку, а також окреслити пріоритетні напрями реалізації зовнішньополітичного курсу країни. Прогностич-

на цінність такого видання, насамперед, у тому, що на підставі комплексної оцінки вчорашнього дня воно дає можливість зазирнути в майбутнє, побачити наслідки прийнятих зовнішньополітичних рішень, передбачити майбутні виклики та запропонувати пропозиції для своєчасних упереджувальних заходів.

За своїм змістом щорічник цілком віддзеркалює основні напрями зовнішньої політики. У першому розділі проаналізовано внутрішній і міжнародний контексти зовнішньої політики України, висвітлено роль і місце нашої держави в

сучасному міжнародному середовищі, а також тенденції, притаманні їй зовнішній політиці у 2012 році. Крім того, визначено місце України в міжнародному економічному співробітництві. У другому розділі щорічника досліджується безпековий вимір зовнішньої політики України, визначено глобальні та регіональні загрози, актуальні для національної та міжнародної безпеки. Особливу увагу приділено оцінкам діалогу Україна – НАТО, участі нашої країни в міжнародних безпекових організаціях і ролі в міжнародних режимах контролю